

قلمزنی

هدفهای رفتاری: در پایان این فصل، هنرجو باید بتواند:

- ۱- شیوه‌های قلمزنی را نام ببرد.
- ۲- قلم و چکش را به‌طور صحیح در دست بگیرد.
- ۳- با ضربات هماهنگ چکش، قلم را روان بر سطح زمینه حرکت دهد.
- ۴- طرح ارائه شده را به روی زمینه تثبیت کند.
- ۵- قلمهای مخصوص زمینه پر را به کار ببرد.
- ۶- طرح را به شیوه زمینه پر اجرا کند.
- ۷- زمینه را تکمیل و پرداخت کند.
- ۸- یک زمینه فلزی را به شیوه زمینه پر اجرا و تکمیل کند.

شیوه‌های قلمزنی

قلمزنی روشهای گوناگونی دارد که ۶ نوع متداول آن عبارتند از:

- ۱- **قلمگیری:** در این روش به ایجاد خراش و شیار بوسیله قلم قلم‌گیری، نقش روی زمینه بوجود می‌آید.
- ۲- **عکسی:** در این شیوه اختلاف سطحی بین طرح و زمینه نبوده و تنها با ایجاد سایه، محدوده نقوش آشکار می‌شوند.
- ۳- **زمینه پر:** نوعی قلمزنی است که سطح اشیای فلزی با استفاده از نقوش و طرحهای ریز و ظریف، قلمزنی و روسازی و ساخت و ساز می‌شود و با ایجاد بافت زمینه از طرح جدا می‌گردد.^۱
- ۴- **منبت:** روشی است که قلمزن با فرو بردن زمینه به وسیله ضربات چکش به روی ابزار مربوط، طرح را به حالت نیم برجسته نمایان می‌کند و سپس آن را به روش ریزه کاری ترین می‌نماید.

۵- **جنده کاری:** روشی است که بر هر دو طرف زمینه کار می‌شود. بدین نحو که از طرف رو نقش اندازی کرده و از طرف پشت نقش را برجسته تر می‌کنند و در نهایت آن را از رو ساخت و ساز می‌کنند.

۶- **مشبک کاری:** روشی در قلمزنی است که طی آن فاصله بین نقوش یا قسمتهایی از آن، طبق طرح با قلم تیزتر بریده و از زمینه برداشته می‌شود، به طوری که نور از آن عبور کند و ظرف یا لوحه، حالتی مشبک به خود گیرد.

روش صحیح در دست گرفتن قلم و چکش

نخستین مرحله کار عملی، تمرین صحیح در دست گرفتن قلم و چکش است. دقت داشته باشید که برای آمادگی بیشتر باید تمرینات را پی در پی و به ترتیب انجام دهید.

۱- در طرحهای گیاهی اگر ساقه‌ها یک خطی باشد، نمی‌توان زمینه را به‌طور کامل پر کرد. از این رو، با ایجاد سایه و خط در زمینه، طرح اصلی را نشان می‌دهند، که همان روش عکسی است.

تمرین ۱

روش صحیح در دست گرفتن چکش قلمزنی و ضربه

زدن به روی کُنده

خود قرار دهید.

۵- آرنج و ساعدتان را موازی با سطح افق بگیرید.

۶- قسمت تخت چکش را به حالت موازی با سطح کنده

درآورید.

حال به همین شکل با چکش بر سطح کنده ضربه بزنید تا به

نحوه صحیح در دست گرفتن آن، عادت کنید.

۱- پشت میز کار بنشینید.

۲- کنده را متناسب با قد خود تنظیم کنید.^۱

۳- چکش را در دست بگیرید.

۴- دسته چکش را به طور کامل بین انگشتان و کف دست

شکل ۴-۱

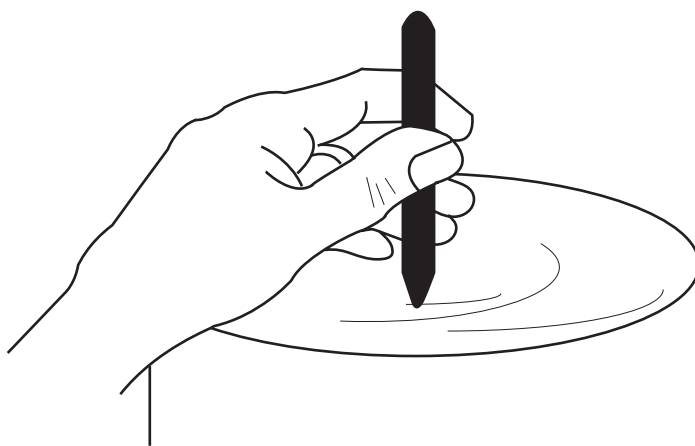
تمرین ۲

روش صحیح در دست گرفتن قلم

۲- قلم را عمود بر سطح کُنده بین انگشت شست و ۳

انگشت دیگر بگیرید (شکل ۴-۲).

۱- قلم نیم بُر را انتخاب کنید.

شکل ۴-۲

۱- نامتناسب بودن کنده هنگام کار سبب خستگی عضلات می شود.

به همین شکل، دست خود را بر سطح کنده از راست به چپ و برعکس، از بالا به پایین و برعکس حرکت دهید تا دست شما به حرکت همراه با قلم عادت کند. با تمرینات لازم و کافی ذکر شده خود را برای کاربرد همزمان و هماهنگ قلم و چکش آماده کنید.

بکارگیری هماهنگ قلم و چکش

بکارگیری هماهنگ قلم و چکش به طور صحیح و روان، اصلی ترین مهارت در هنر قلمزنی است. برای به حرکت درآوردن قلم با ضربات چکش لازم است تمرینات زیر را به دقت انجام دهید:

تمرین ۱

حرکت قلم به وسیله چکش بر سطح کنده

۱- چکش و قلم را در دست بگیرید.

۲- نوک قلم را بر سطح کنده بگذارید.

۳- با ضربات چکش، قلم را از راست به چپ و برعکس،

از بالا به پایین و برعکس و به صورت دورانی بر سطح کنده حرکت دهید.

دقت کنید بدون نگاه کردن به ضربات چکش که بر قلم وارد

می شود نگاه خود را مستقیماً بر محل حرکت قلم بر سطح کنده متمرکز کنید.

(الف)

(ب)

تثبیت طرح

حک کردن طرح منتقل شده بر سطح زمینه فلزی با قلم نیم بُر را، «تثبیت طرح» می‌گویند. در این کار، موارد زیر را رعایت کنید:

۱- فقط با استفاده از قلم نیم بُر، طرح را به روی زمینه حک کنید.

۲- عمق خطوط باید کاملاً یکسان باشد.

۳- طرح را باید از خطوط محیطی بیرونی به سمت مرکز تثبیت کنید.

۴- با در نظر گرفتن اندازه هر بخش از طرح، به تناسب، از قلم نیم بُر کوچک و یا نیم بُر بزرگ استفاده کنید.

تمرین ۲

حرکت قلم به وسیله چکش بر زمینه مسی

۱- قطعه مسی را به ابعاد 19×16 سانتیمتر برای طرح

شماره ۴-۴ الف و قطعه‌ای دیگر به ابعاد 12×16 سانتیمتر برای

طرح ۴-۴ ب برش بزنید.

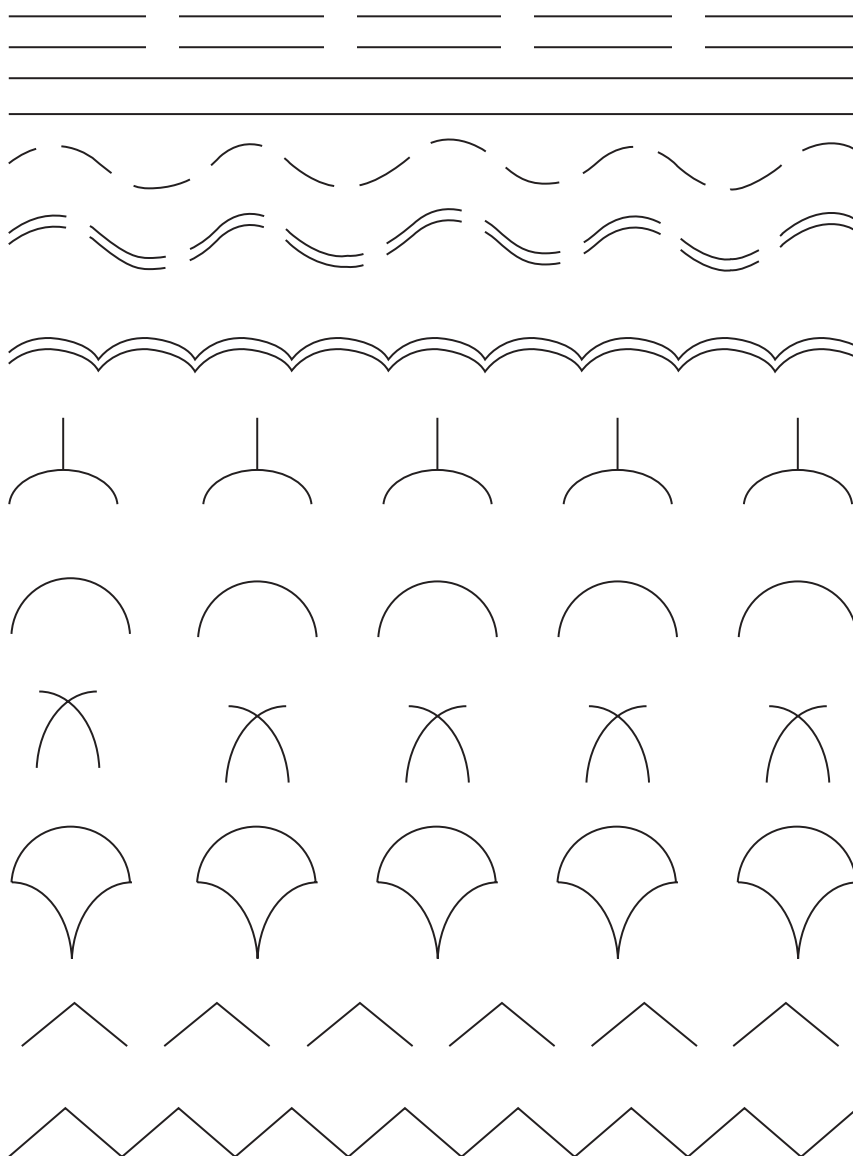
۲- لبه آن‌ها را با سوهان صاف کنید.

۳- آن‌ها را قیرگذاری کنید.

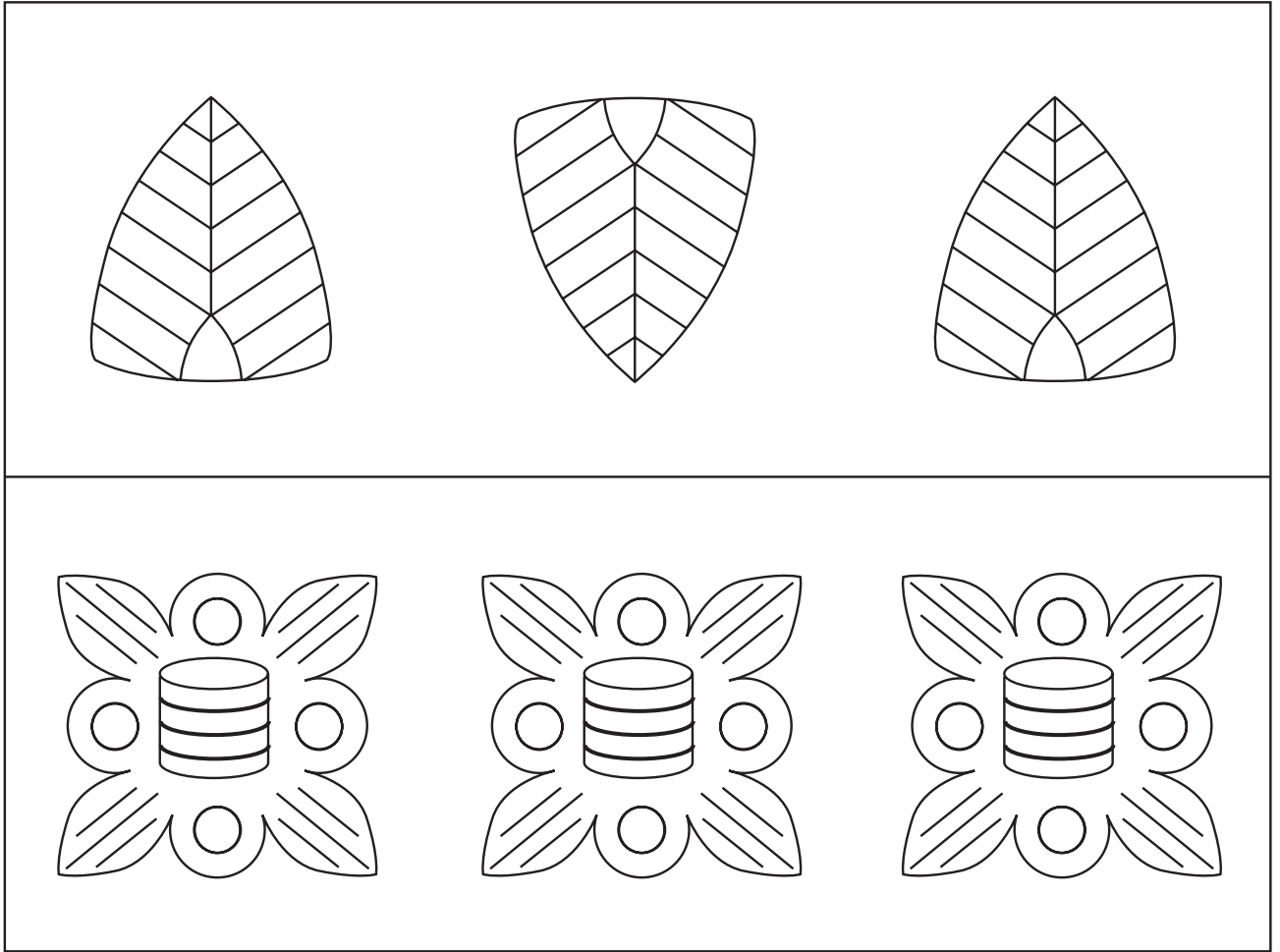
۴- طرح‌های هر کدام را به روی بوم مربوطه منتقل کنید.

۵- با ضربات چکش، قلم نیم بُر را بر روی خطوط طرح

حرکت دهید.

شکل ۴-۴ الف

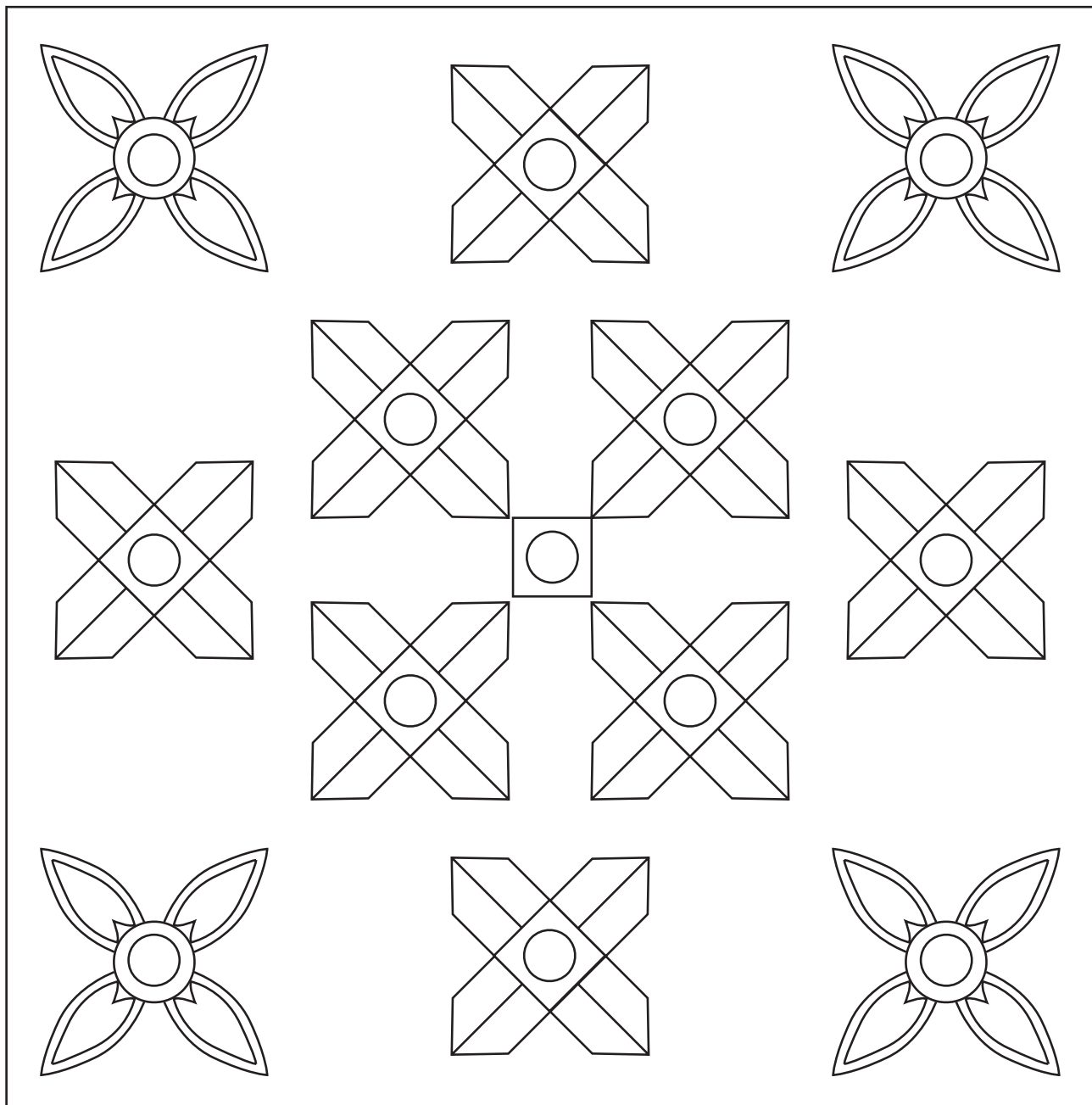

شکل ۴-۴-ب

۲- طرح زیر (شکل ۴-۵) را به روی آن منتقل کنید.

۳- روی خطوط، طرح را نیم‌بُر بزنید.

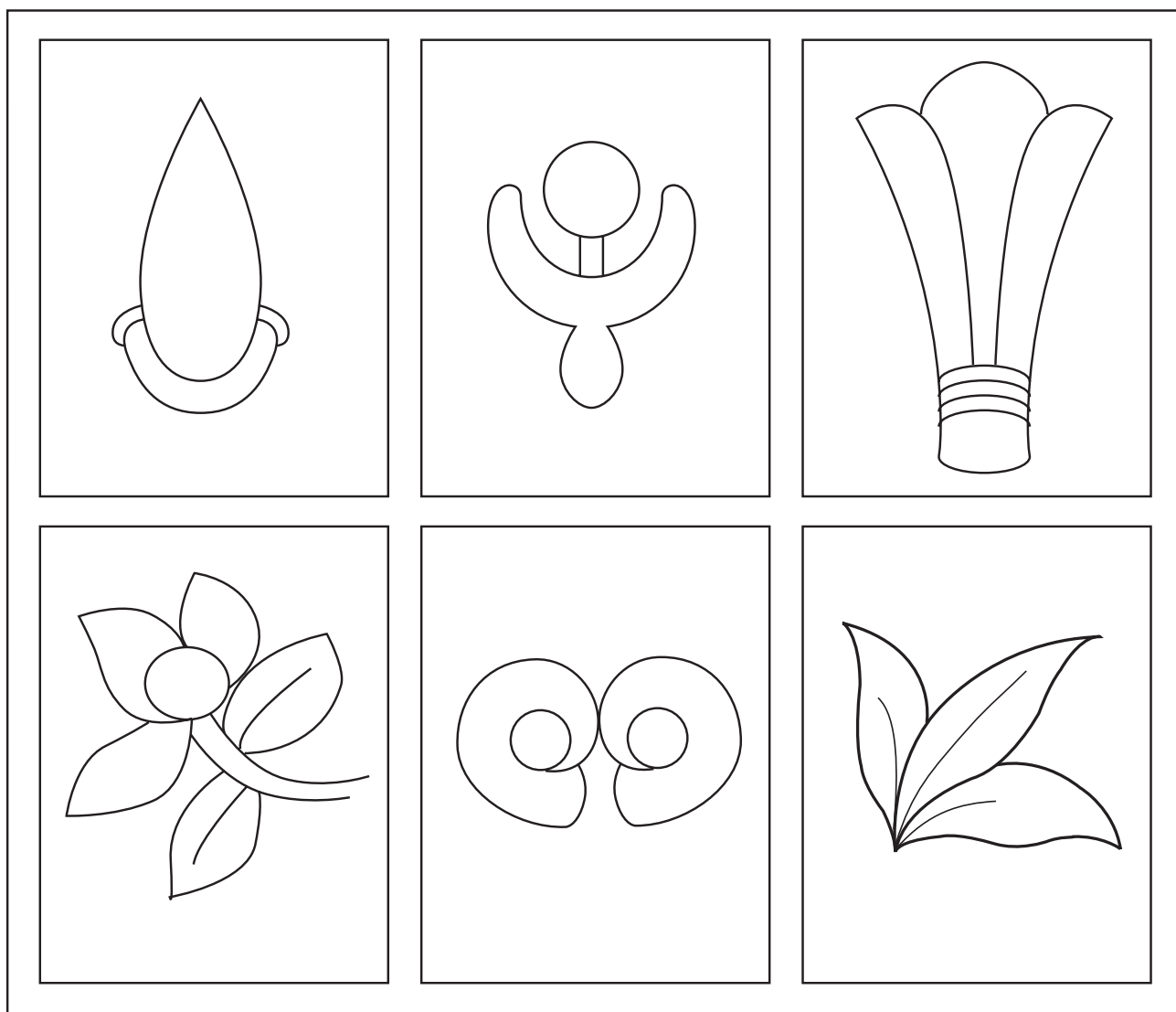
۱- بومی را به ابعاد 17×17 سانتیمتر آماده کنید.

شکل ۴-۵

۱- بومی به ابعاد ۱۷×۱۹ سانتیمتر آماده کنید.

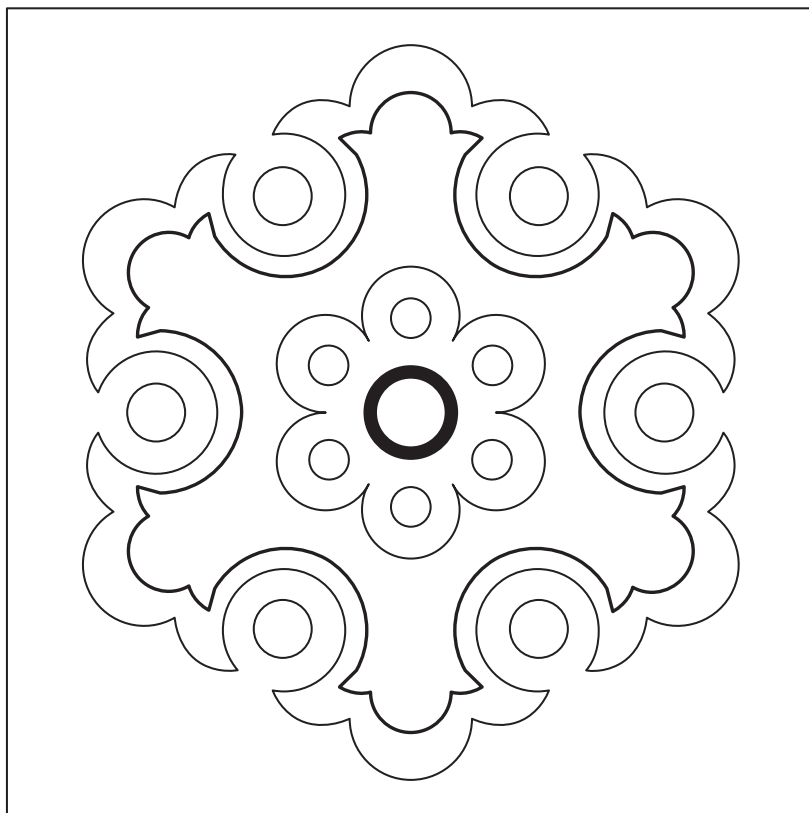
۲- پس از انتقال طرحها بر سطح بوم، آن را نیم‌بر بزنید.

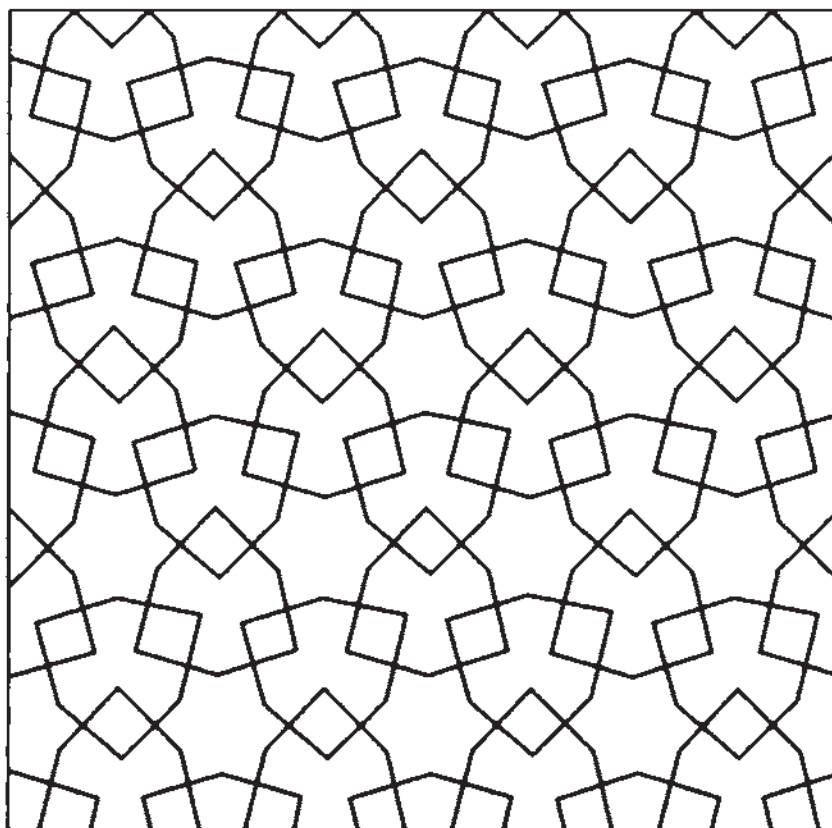
شکل ۶-۴

تمرین ۵

- ۱- دو قطعه مس به ابعاد ۱۲×۱۲ سانتیمتر را قیرگذاری کنید.
- ۲- طرحهای زیر را به روش گرده گذاری بر سطح زمینه‌ها منتقل کنید.
- ۳- طرحهای منتقل شده را با قلم نیم‌پر تثبیت کنید.

شکل ۷-۴

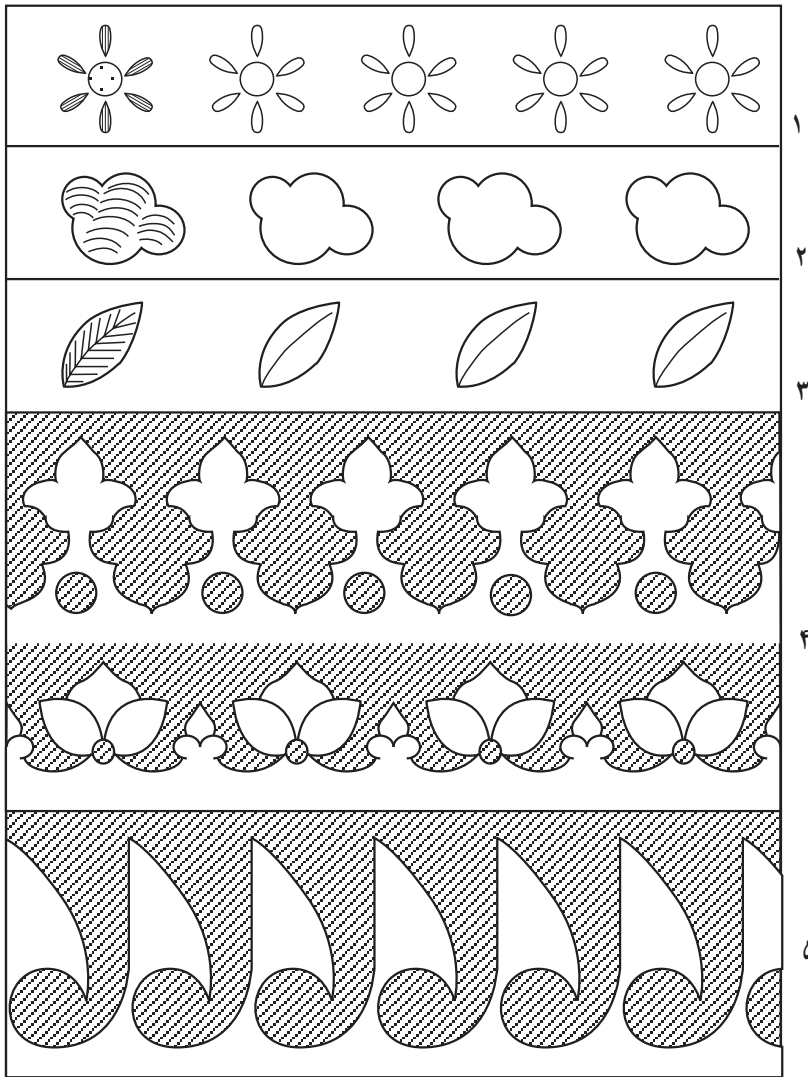
شکل ۸-۴

اجرای طرح ۱- بکارگیری انواع قلم‌های ریزه کاری

تمرین ۱

با توجه به طرح‌های ارائه شده،
زمینه‌ای را متناسب با ابعاد طرح آماده کنید
و پس از انتقال طرحها بر روی آن، مطابق با
توضیحات، قلم مناسب برای هر طرح را به کار
برید (شکل ۹-۴).

شکل ۹-۴

ابتدا طرح‌های منتقل شده بر روی زمینه را تثبیت کنید.

کنید.

سپس:

شکل ۴: با استفاده از قلم گرسواد قسمتهای هاشور خورده

را به طور کامل پر کنید. به این ترتیب سطح زمینه دارای بافت
می‌شود.

شکل ۱: سطح دایره گلها را با اثرات قلم سنبه پر کنید و
اطراف آن را با اثرات قلم بادامی آج‌دار به صورت گل چند پر
تزیین کنید.

شکل ۵: با قلم گرسواد قسمتهای هاشور خورده را بافت

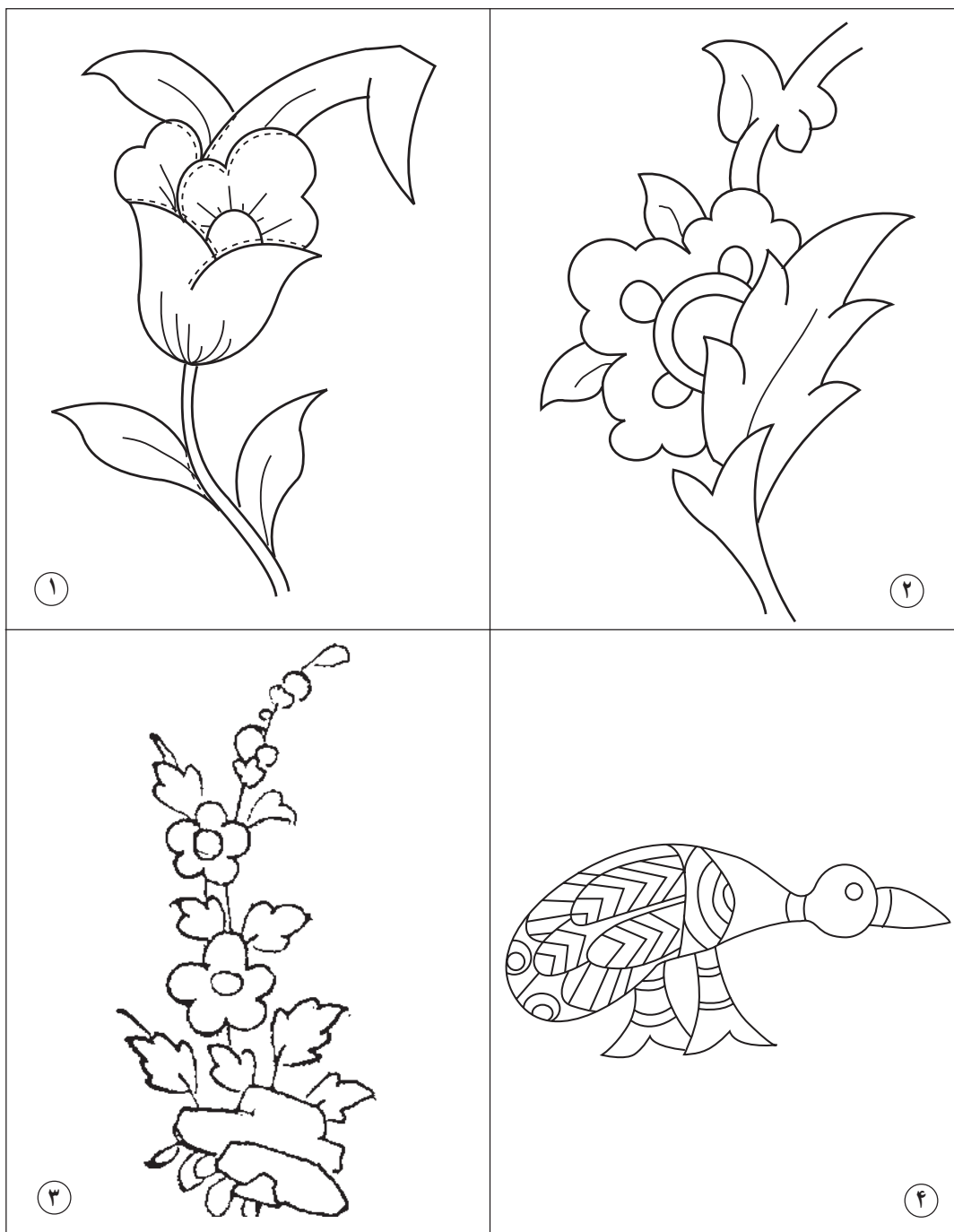
دهید سپس روی بافت ایجاد شده را با قلم یک تو یا دو تو پر
کنید.

شکل ۲: با استفاده از قلم ناخنی ابرها را روسازی^۱ کنید.

شکل ۳: با استفاده از قلم پرداز سطح برگها را روسازی

۱- ساخت و ساز و تزیین طرح را «روسازی» گویند.

قطعه مسی را به ابعاد ۱۸×۱۸ سانتیمتر قیرگذاری کنید، سپس طرحهای زیر را به روی آن منتقل و تثبیت کنید.

شکل ۱۰-۴

حال با استفاده از قلمهای ریزه‌کاری، مراحل صفحه بعد را به ترتیب روی طرحهای تثبیت شده ۱ و ۲ انجام دهید.

مراحل قلمزنی شکل ۱

- ۱- دورادور طرح را گرسواد بزنید.
- ۲- شیار مرکزی برگها را پرداز بزنید.
- ۳- سطح برگها و ساقه‌ها را با قلم پرداز سایه بزنید.
- ۴- برای زیبایی بیشتر برگها، اثرات قلم سنبه را به طور پراکنده بر سطح برگها نشان دهید.
- ۵- دورادور مرکز غنچه را با قلم پرداز تزیین کنید.
- ۶- داخل مرکز گل را با اثر قلم سنبه پر کنید.
- ۷- قسمتهایی را که خطوط طرح روی هم قرار گرفته‌اند و به صورت خط چین نشان داده شده است نیم‌ور^۱ بزنید، سپس گرسواد بزنید تا زیر و روی طرح بر سطح فلز بهتر نشان داده شود و نیز، تقدّم یک بخش از طرح نسبت به بخش دیگر آن مشخص گردد.

مراحل قلمزنی شکل ۲

با توجه به تمرینهایی که تاکنون انجام داده‌اید ابتدا جای خالی هر جمله را با نام قلم مناسب پر کرده سپس طرح را قلمزنی کنید.

تمرین

حال شکل‌های ۳ و ۴ را براساس روش ریزه‌کاری، تزیین و قلمزنی کنید.

۱- قلم نیم‌ور: سطح مقطع آن مایل، دوزنقه‌ای شکل و به دو نوع آج‌دار و بدون آج است.

ارزشیابی عملی

شکل را به روش ریزه کاری با استفاده از قلمهای نیم‌بُر، گرسواد، پرداز، نیم‌ور، سنبه و ناخنی روسازی کنید.

شکل ۱۱-۴

۲- بکارگیری قلم‌های ریزه‌کاری در حاشیه و متن

الف- اجرای طرح حاشیه

۱- قطعه مسی را با توجه به اندازه طرح‌های ارائه شده برش بزنید (شکل ۱۲-۴).

۲- آن را قیرگذاری کنید.

۳- طرح‌های زیر را به روش کپی، بر روی آن منتقل و تثبیت کنید.

حال با استفاده از قلم‌های ریزه‌کاری مراحل زیر را به ترتیب روی طرح‌ها تثبیت شده ۱ تا ۳ انجام دهید.

حاشیه شماره ۱

۱- دورادور خطوط طرح را گرسواد ریز بزنید.

۲- مرکز دایره‌ها را قلم یک تو بزنید.

۳- سطح هاشور خورده را با قلم گرسواد به‌طور کامل

بافت دهید، تا طرح حاشیه، جلوه بهتری پیدا کند.

۴- روی بافت ایجاد شده در زمینه را با قلم یک تو تزیین کنید.

حاشیه شماره ۲

۱- دورادور خطوط طرح را گرسواد ریز بزنید.

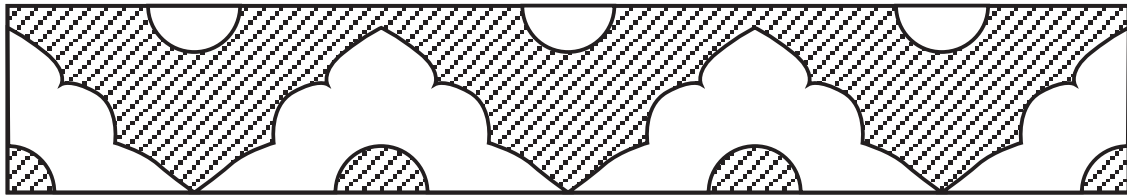
۲- دایره‌های ساده را یک تو بزنید.

۳- سطوح ساده را با قلم سنبه تزیین کنید.

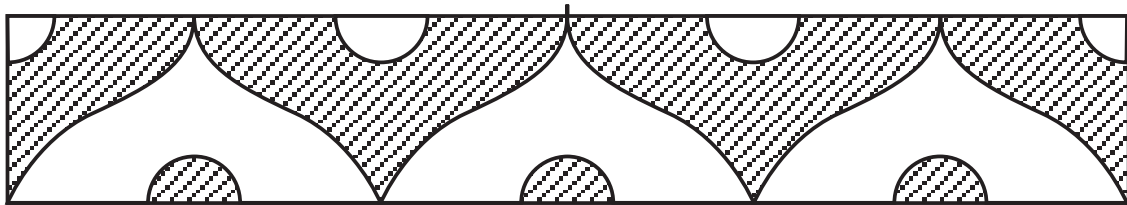
۴- سطوح هاشور خورده را با قلم گرسواد بافت دهید.

تمرین

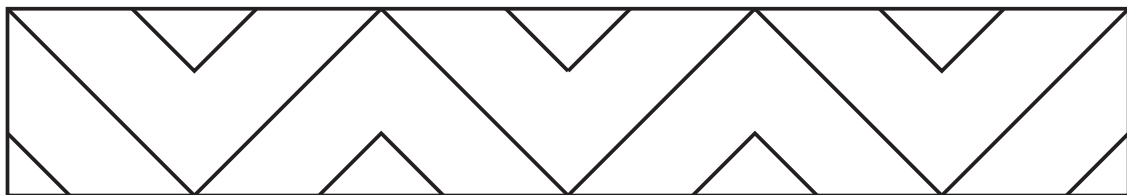
شکل ۳ را با توجه به مراحل ذکر شده قبلی قلمزنی کنید.

۱

۲

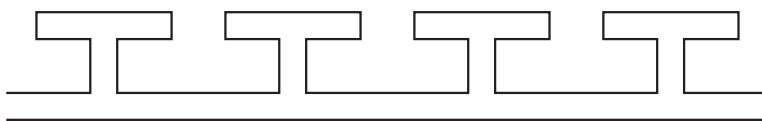

۳

شکل ۱۲-۴

ارزشیابی عملی ۱

شکل‌های زیر را به‌طور کامل بر روی حاشیه‌ی محیطی دو نیم‌دایره به قطر دلخواه، طراحی کنید، سپس با آماده‌سازی زمینه مناسب طرح، آن را بر سطح زمینه پیاده و قلمزنی کنید.

شکل ۱۳-۴

شکل ۱۴-۴

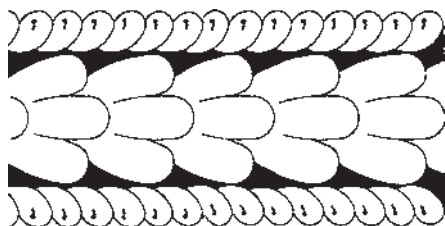
ارزشیابی عملی ۲

شکل زیر را قلمزنی کنید.

شکل ۱۵-۴

ب- اجرای طرح متن

شکل ۱۶-۴

- ۱- قطعه مسی به ابعاد 20×20 سانتیمتر را برش بزنید.
- ۲- پس از آماده سازی بوم، شکل ۱۷-۴ را به روی آن منتقل و تثبیت کنید.
- حال با استفاده از قلمهای ریزه کاری، مراحل زیر را به ترتیب انجام دهید:
- ۱- ابتدا یکی از طرحهای شکل ۱۶-۴ را انتخاب کرده، سپس آن را در کادر حاشیه مشخص شده در شکل ۱۷-۴ طراحی و تکرار کنید.
- ۲- حاشیه را به طور کامل قلمزنی کنید.
- ۳- دورادور طرح برگ، ساقه و تنه درخت را گرسواد بزنید.
- ۴- برگ و ساقه ها را روسازی کنید.
- ۵- دورادور طرح حیوانات را نیمور بزنید.
- ۶- دورادور طرح حیوانات را پرداز بزنید.
- ۷- با استفاده از قلم گرسواد درشت، زیر شکم، صورت و گردن و پا (در قسمت زانو و سُم) حیوانات را سایه بزنید.
- ۸- برای ایجاد بافت موی بدن حیوانات، از قلم ناخنی بر روی اثر قلم گرسواد درشت در جهت قوس شکم، گردن و برجستگی فک صورت و پاها استفاده کنید.
- ۹- روی طرح مثلثی، داخل گوش حیوانات را گرسواد ریز بزنید.
- ۱۰- روی خطوط میانی، بال حیوانات را نیمور بزنید.
- ۱۱- روی یال ها را با اثر پراکنده سنبه ترین کنید.
- ۱۲- سُم و دُم حیوانات را پرداز بزنید.
- ۱۳- دُم را پرداز بزنید.
- ۱۴- خط پلکها را پرداز بزنید.
- ۱۵- مردمک چشمها را دوتو بزنید.
- ۱۶- سوراخهای بینی را بادامی بزنید.
- ۱۷- زمینه طرح را کاملاً گرسواد بزنید.
- ۱۸- قسمت قرمز طرح را به سلیقه خود قلمزنی کنید.

شکل ۱۷-۴

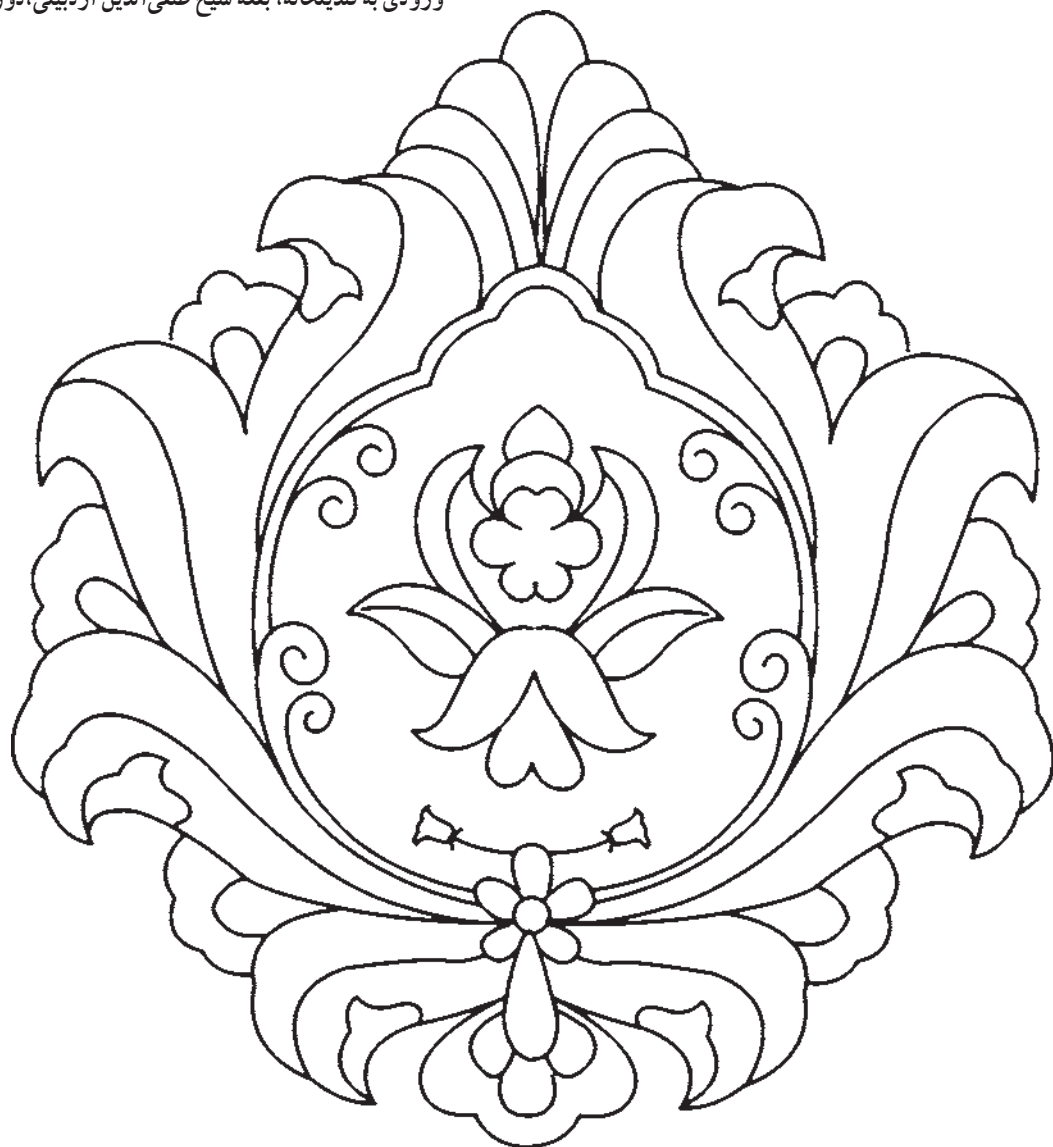
تمرین

طرح زیر با راهنمایی هنرآموز خود به روش منبت قلمزنی

کنید.

شکل ۱۸-۴-الف- گل شاه عباسی، منبت، بخشی از در نقره‌ای
ورودی به قندیلخانه، بقعه شیخ صفی‌الدین اردبیلی، دوره صفویه

شکل ۱۸-۴-ب

ارزشیابی عملی ۳

طرح زیر را به روش ریزه کاری (زمینه پر) قلمزنی کنید.

شکل ۱۹-۴

مراحل تکمیل کار

- ۱- اسیدسولفوریک ۹۰٪ را به نسبت ۱ به ۲۰ یا بیشتر با آب رقیق کنید^۱ و در ظرف پلاستیکی بریزید.
- ۲- زمینه قلمزنی شده را داخل ظرف اسید رقیق شده قرار دهید (شکل ۴-۲۱).

شکل ۴-۲۰

شکل ۴-۲۱

پس از اتمام قلمزنی، مراحل زیر را در بخش قیربرداری و شستشو به ترتیب انجام دهید:

الف - جداسازی قیر

ب - شستشو

ج - پرداخت

الف - جداسازی قیر، که به دو روش زیر انجام پذیر است:

۱- حرارت دادن: این روش معمولاً در جداسازی قیر از

ظروف گلدانی شکل، مورد استفاده قرار می‌گیرد. به این ترتیب که ظرف قلمزنی شده را مایل بر ظرف ذوب قیر به روی تکیه‌گاهی قرار داده، با حرارت ملایم شعله افکن در ناحیه دهانه ظرف، قیر را بتدریج تخلیه کنید.

۲- شکستن قیر: ابتدا زمینه را در آب سرد گذاشته، سپس آن را بیرون آورده، به آرامی با ضربات چکش، قیر را از ظرف جدا کنید. قیربرداری به این روش برای زمینه‌های مسطح به کار می‌رود (شکل ۴-۲۰).

پس از جدا کردن قیر، زمینه را در ظرف نفت بگذارید، تا

قطعه‌های ریز قیر در نفت حل شود.

دقت داشته باشید حین جداسازی قیر نکات زیر را رعایت

کنید:

۱- از دستکش و کفش ایمنی استفاده کنید.

۲- برای جابه‌جایی ظرف حرارت دیده، از انبر استفاده کنید.

۳- قبل از به‌کارگیری شعله افکن، آن را به‌طور کامل

بازرسی کنید.

۴- مواد اشتعال‌زا را از دسترس دور کنید.

۵- پس از اتمام کار حتماً شیر کپسول گاز را ببندید.

ب - شستشو: برای زدودن چربی نفت از سطح بوم، آن

را با محلول مایع ظرفشویی و آب بشوید.

ج - پرداخت: عمل پرداخت مرحله نهایی کار قلمزنی

است که سبب زیبایی و بهتر نمایان شدن طرح می‌شود. در این

مرحله، ماسک را بر روی صورت قرار داده سپس:

۱- برای رقیق کردن اسید ابتدا دستکش ایمنی بپوشید و ماسک بزنید. سپس ده پیمانه (لیوان پلاستیکی) آب، داخل ظرف پلاستیکی درب‌دار که از قبل آماده کرده‌اید بریزید. اکنون درب ظرف اسید را باز کنید و با دقت ۱ لیوان پلاستیکی را از اسید بر کنید و به آب اضافه کنید. درب ظرف اسید را محکم ببندید. درب ظرف پلاستیکی را بگذارید و با حرکت دادن آرام، آب و اسید را حل کنید.

- ۱- دستگاه تهویه را روشن کنید.
- ۲- از دستکش ایمنی و ماسک استفاده کنید.
- ۳- اسید رقیق شده را در ظرف پلاستیکی درب‌دار نگهداری کنید.
- ۳- بوم را از ظرف خارج کرده، با برس سیمی جواهرسازی سطح آن را صیقلی و براق کنید (شکل ۴-۲۲).
- ۴- بوم را با آب بشویید (شکل ۴-۲۳).
- دقت داشته باشید هنگام کار نکات زیر را رعایت کنید.

شکل ۴-۲۲

شکل ۴-۲۳

روش تکمیلی سیاه کاری یا دوده گذاری

برای جلوه بیشتر بوم قلمزنی شده، می توانید از روش سیاه قلم استفاده کنید، بدین ترتیب که :

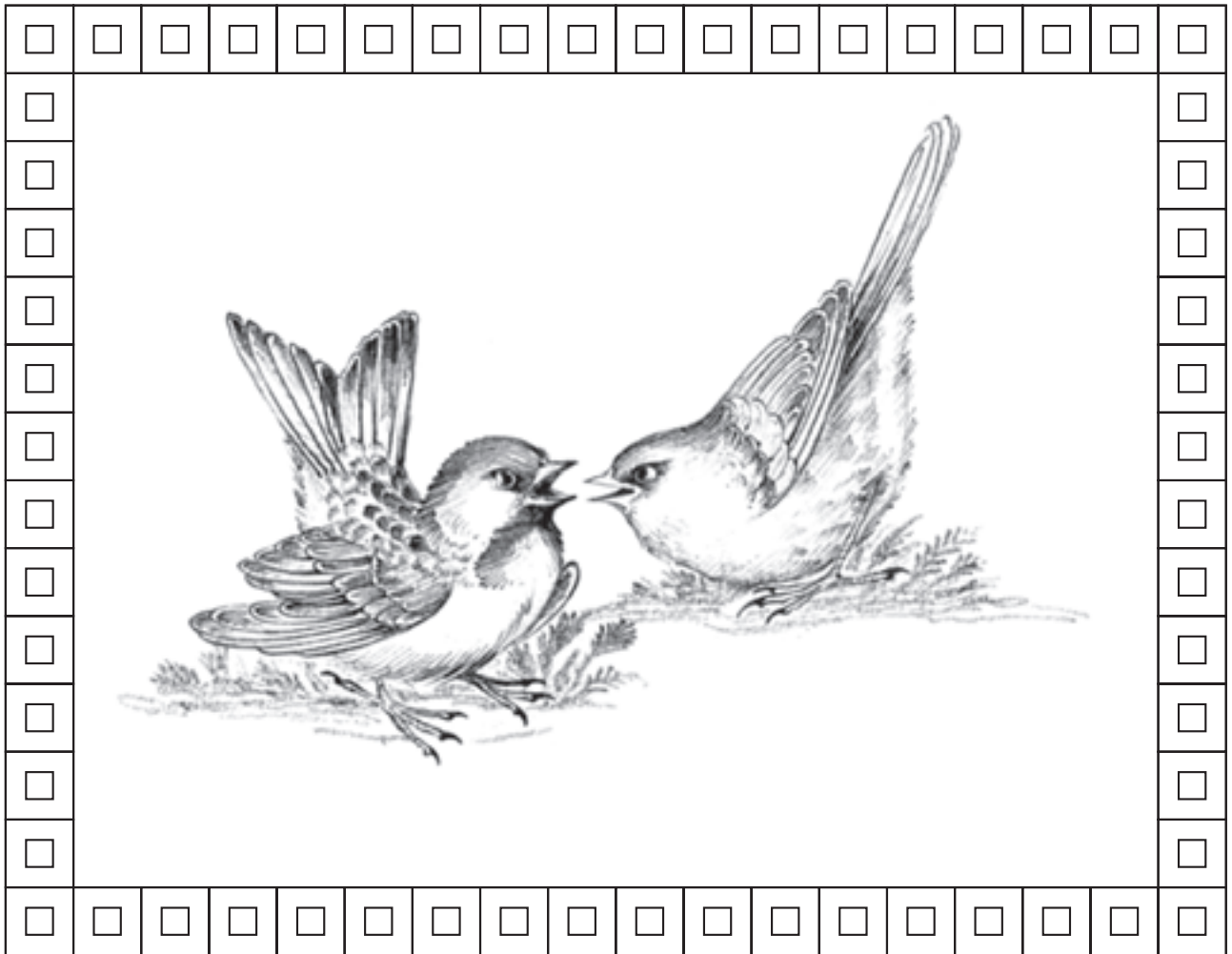
- ۱- مقداری روغن جلا را با پارچه تمیز بر سطح بوم بمالید.
- ۲- با پارچه خشک اضافه های روغن را از سطح بوم بردارید.

۳- قبل از خشک شدن روغن مقداری دوده را به روی زمینه بپاشید.

۴- پارچه ای تمیز و خشک را محکم بر سطح بوم بمالید. بدین صورت قسمتهای برجسته کار از دوده و روغن پاک می شود و زمینه و شیارها به رنگ سیاه باقی می ماند. در این حالت نقوش بهتر نمایان شده، کار جلوه و زیبایی خاصی پیدا می کند.

تمرین نهایی

شکل زیر را قلمزنی و تکمیل کنید.

شکل ۲۴-۴

ارزشیابی نظری

۱- روشهای قلمزنی را توضیح دهید.

۱- برای جلا و پولیش کاری می توان از دستگاه سمباده پولیش استفاده کرد.

مطالعه آزاد

همان طور که قبلاً گفته شد، یکی از شیوه‌های قلمزنی، «شیوه زمینه‌پر» است که در فصل ۴ با آن آشنا شدید و با تمرین بر روی نقوش گیاهی و حیوانی تجربه لازم را در اجرای این روش به دست آوردید. حال شما می‌توانید طرح‌های خوشنویسی را نیز به شیوه زمینه‌پر قلمزنی کنید، بدین نحو که به جای قلم گرسواد، در قلمزنی خطوط دورادور طرح خوشنویسی از قلم گرسوم استفاده کرده، با استفاده از قلم کف تخت، زمینه طرح را فرو ببرید و با ایجاد بافت در زمینه، به وسیله قلم گرسواد، یک تو و یا دوتو جلوه خاصی به طرح بدهید.

شکل ۲۵-۴ الف - ساخت جعبه آقای پاکنژاد، برش خط مرحوم استاد احمد فرهنگیان، قلمزنی استاد نامجو، جنس مس و نقره، سازمان میراث فرهنگی کشور

مراحل اجرا: پس از تثبیت طرح بر روی بوم، با استفاده از قلم گرسوم دور ادور طرح خوشنویسی را قلم می‌زنیم تا طرح از زمینه جدا شود، سپس متناسب با طرح با استفاده از قلم‌های کف تخت ریز و یا درشت، سطح زمینه را تا حدی فرو می‌بریم که طرح خوشنویسی حالتی نیم برجسته پیدا کند. بعد از آن که تمام زمینه اطراف طرح را با کف تخت فرو بردیم متناسب با طرح با قلم گرسواد ریز یا درشت آن را بافت می‌دهیم. برای افزایش جلوه طرح می‌توان روی بافت ایجاد شده را با قلم یک تو یا دوتو تزیین کرد.

در پایان کار بهتر است مجدداً با قلم گرسوم، دور ادور خطوط طرح را قلمزنی و پس از اتمام قلمزنی، آن را پرداخت و دوده‌گذاری نماییم.

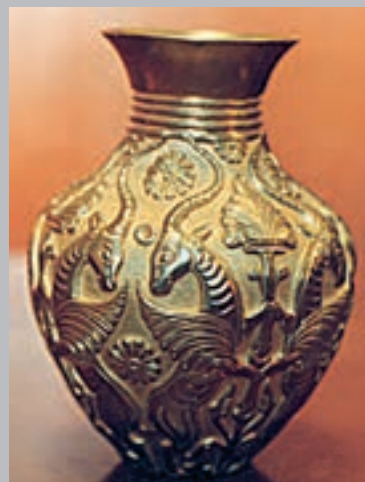
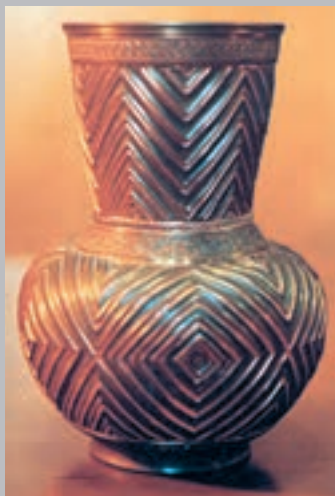
حال که با روش «زمینه‌پر» آشنا شدید می‌توانید بنا به سلیقه خود، طرح‌های منتخب خود را به این روش قلمزنی کنید.

شکل ۲۵-۴-ب

شکل ۲۵-۴-ج

پیوست

استادان قلمزن و آثار معاصر

استاد محمود دهنوی در سال ۱۳۳۴ به استخدام اداره کل هنرهای زیبا درآمد و بیش از ۲۶ سال کارگاه قلمزنی این اداره را با هدف توسعه، تعلیم و احیای این رشته اداره نمود و پس از دوران بازنشستگی چند سالی در دانشگاه هنر و دانشکده هنر دانشگاه الزهرا به تدریس هنر قلمزنی و طراحی سنتی پرداخت. نمایشگاههای متعددی از آثار استاد در داخل و خارج از کشور برگزار شده است. استاد محمود دهنوی بعد از ساخت ضریح حضرت رضا (ع) در سال ۱۳۸۰ وفات یافتند.

شکل ۱

شکل ۲

قلمزنی معاصر ایران امروزه بیشتر در شهرهای اصفهان، تهران و شیراز انجام می‌شود.^۱ جنس ظروف و لوحه‌های قلمزنی شده بیشتر از مس و برنج می‌باشد، نقوش مورد استفاده نیز معمولاً از نقوش دوره‌های ممتاز و برجسته قلمزنی در تاریخ ایران است. البته در بین هنرمندان معاصر این رشته کارهای جدیدی با الهام از این دورانها انجام شده است که مشاهده و مطالعه این آثار در گنجینه‌های کشور، به ویژه گنجینه صنایع دستی معاصر ایران، سازمان میراث فرهنگی، تماشگاه تاریخ در تهران به هنرجویان توصیه می‌شود.

از اساتید معروف و معاصر هنر قلمزنی آقایان: مرحوم دهنوی، علاقه‌مندان، ظریف، هاکوبیان، نامجو، فیناستیان و ... می‌باشند. در این بخش شما را با زندگی سه تن از این عزیزان آشنا می‌کنیم.

زنده‌یاد استاد مرحوم محمود دهنوی متولد ۱۳۰۵- اصفهان

استاد ۸ ساله بود که در کارگاههای قلمزنی به آموختن و کار در این رشته مشغول شد. ذوق، اشتیاق و استعداد سرشار او باعث شد که به زودی مستقل شود و به اداره کارگاههای قلمزنی بپردازد. طراحی را از مکتب مرحوم استاد حاج مصورالملک فرا گرفت و به توصیه ایشان، سالها نقوش بناهای تاریخی اصفهان را مورد مطالعه قرار داد. در ادامه این بررسیها تحقیق درباره طرحها و نقوش ادوار تاریخی ایران، (هخامنشیان، اشکانیان، ساسانیان و سلجوقیان) را شروع کرد. او بر این اعتقاد بود که قلمزنی باید ابتدا از گذشتگان پیروی کرده و بعد از بهره‌گیری و آشنایی کامل با آثار و سبکهای گذشته، نوآوری کند. او هنرمندی بود که توانست قلمزنی و زرگری دوران هخامنشی و ساسانی را که ناشناخته مانده بود با همانندسازی آثار آن دوره، کشف و احیا کند.

سی تا چهل قطعه از این آثار و همچنین آثاری به شیوه دوره سلجوقی که تلفیقی از برنج و نقره می‌باشد در موزه هنرهای ملی ایران نگهداری می‌شود. ضمن خلق این آثار، استاد با الهام از دورانهای تاریخی هنر ایران، آثار بدیعی در رشته قلمزنی خلق کرده است.

۱- در شهر کرمان با استفاده از قلمهایی که نوک آنها به شکل طرح کامل یک نقش، مانند یک گل کامل ساخته شده، سینیها و ظروف کاربردی قلمزنی می‌شود.

شکل ۳- اثر استاد محمود دهنوی

استاد احمد فیناستیان، متولد ۱۳۱۶- اصفهان

در اصفهان از ۸ سالگی نزد استاد محمود فرشی زاده قلمزنی را آغاز کرد و پس از ۱۰ سال تجربه اندوزی به تهران آمد و مدت پانزده سال نیز زیر نظر استاد دهنوی، فراگیری قلمزنی را ادامه داد. ایشان از سال ۱۳۴۵ به استخدام وزارت فرهنگ و هنر (میراث فرهنگی کنونی) درآمد و اکنون مدیریت کارگاه قلمزنی میراث فرهنگی را به عهده دارد، همچنین در دانشگاه سوره و دانشکده میراث فرهنگی و گردشگری، مشغول به تدریس است. آثار استاد فیناستیان در موزه چهل ستون اصفهان، موزه هنرهای ملی ایران و میراث فرهنگی نگهداری می‌شود.

شکل ۴

(ب)

(الف)

شکل ۵ - استاد فیناستیان، جنس برنج، روش نیم منبت، زمینه پُر، سبک سلجوقی، ارتفاع ۲۹ سانتیمتر، دهانه ۹ سانتیمتر، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری

نگهداری می‌شود. از ابتکارات استاد نامجو در هنر قلمزنی روش به‌کارگیری و استفاده از قلمها، در اجرای نقوش خط و خوشنویسی است.

استاد از سال ۱۳۶۴ در دانشگاه هنر و دانشکده هنر دانشگاه الزهرا مشغول تدریس بوده و در تعداد زیادی نمایشگاه نیز شرکت داشته است. ایشان در سال ۱۳۷۸ با حضور در بخش هنرهای قرآنی در نمایشگاه بین‌المللی قرآن، لقب «خادم قرآن» را به خود اختصاص دادند.

استاد محمدرضا پوشیده نامجو متولد ۱۳۲۲- رشت از ۱۰ سالگی فراگیری قلمزنی را نزد استاد علاقه‌مندان شروع کرد. سپس تحت نظارت استاد دهنوی آن را ادامه داد. ۱۵ ساله بود که قلمزنی را به‌طور مستقل آغاز کرد. در سال ۱۳۴۷ به استخدام وزارت فرهنگ و هنر- میراث فرهنگی کنونی- درآمد و تاکنون در این سمت مشغول به کار است. او آثاری را با تلفیق روش و نقوش دوران ساسانی، صفوی و سلجوقی خلق کرده است. این آثار زیبا و نفیس در موزه بهارستان و میراث فرهنگی

شکل ۶

شکل ۷- استاد نامجو، جنس برنج، روش منبت، سبک ساسانی، ارتفاع ۱۹ سانتیمتر، دهانه ۹ سانتیمتر، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری

شکل ۸ — استاد خواجه شیرانی، جنس برنج، روش زمینه بر، سبک سلجوقی، ارتفاع ۳۰ سانتیمتر، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری

شکل ۹- استاد نامجو، جنس مس، روش نیم منبت، سبک ساسانی، ارتفاع ۲۲ سانتیمتر، دهانه ۱۰ سانتیمتر، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری

شکل ۱۰- استاد فیناستیان، جنس مس و نقره، روش نیم منبت، سبک صفوی، ارتفاع ۲۱ سانتیمتر، دهانه ۱۲ سانتیمتر، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری

شکل ۱۱- تکوک مسی، اثر صبا جعفری، جُنده کاری، سال ۱۳۸۱، محل اجرا: سازمان میراث فرهنگی و گردشگری

شکل ۱۲- قلمدان برنجی، اثر ندا حامدی، زمینه پُر، سال ۱۳۸۰، محل اجرا: سازمان میراث فرهنگی و گردشگری

شکل ۱۳- لوح مشبک برنجی (خط ثلث)، اثر ندا حامدی، تمام مشبک، سال ۱۳۸۰، محل اجرا: سازمان میراث فرهنگی و گردشگری

فهرست منابع

- ۱- احسانی، محمدتقی، هفت هزار سال هنر فلزکاری در ایران، انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۶۸
- ۲- برزین، پروین، «مقاله‌نگاهی به تحول صنعت فلزکاری در ساخت اشیاء هنری در ایران» نشریه هنر و مردم، نشر وزارت فرهنگ و هنر، ش ۷۳ و ۷۵، آبان ۱۳۴۷
- ۳- بیانی، سوسن، جزوه هنر فلزکاری اسلامی
- ۴- پوپ، آپهام، هنر ایران ترجمه ناتل خانلری، پرویز، نشر فرانکلین، اردیبهشت ۱۳۳۸
- ۵- تذهیبی، مسعود و شهبازی فریده، نقشمایه‌های ایرانی، انتشارات سروش، سال ۱۳۷۴
- ۶- جنیدی، فریدون، نامه فرهنگ ایران، نشر بنیاد نیشابور، بهار ۱۳۶۴
- ۷- جی. دوری، کارل، هنر اسلامی، ترجمه مرزبان، پرویز، نشر فرزانه، ۱۳۷۴
- ۸- خدادادیان، اردشیر، آریایی‌ها و مادها، نشر اصالت تشیر، ۱۳۷۶
- ۹- ر. دبلیوفریه، هنرهای ایران، ترجمه پرویز مرزبان، نشر فرزانه، ۱۳۷۴
- ۱۰- رجبی اصل، موسی، نقش و رنگ در بقعه شیخ صفی‌الدین اردبیلی، انتشارات سازمان میراث فرهنگی، چاپ اول، سال ۱۳۸۱
- ۱۱- سمسار، محمدحسن و ذکاء یحیی، آثار هنری ایران، نشر نخست وزیر، ۱۳۵۷
- ۱۲- طلائی، حسن، باستان‌شناسی و هنر ایران، نشر سمت، ۱۳۷۴
- ۱۳- عمرانی، بهروز، «نشریه میراث فرهنگی»، ش ۴، اردیبهشت ۱۳۷۸
- ۱۴- عمید، حسن، فرهنگ عمید، انتشارات امیرکبیر
- ۱۵- کریستی ویلسن، ج، تاریخ صنایع ایران، ترجمه عبدالله فریار، نشر وزارت معارف، ۱۳۱۷
- ۱۶- گشایش، فرهاد، تاریخ هنر ایران و جهان، نشر عفاف، ۱۳۷۸
- ۱۷- گلاگ، جی و سومی هنراموتو، سبیری در صنایع دستی ایران، نشر بانک ملی ایران، ۱۳۵۵
- ۱۸- گیرشمن، رمان، هنر ایران، ترجمه عیسی بهنام، انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۷۱
- ۱۹- گیرشمن، رمان، هنر ایران، ترجمه فره‌وشی، بهرام، انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۷۰
- ۲۰- ماچیانی، حسینعلی، آموزش گل و مرغ، کتاب اول، انتشارات کلهر، چاپ اول، سال ۱۳۸۱
- ۲۱- معین، محمد، فرهنگ فارسی، انتشارات امیرکبیر

- ۲۲- موسوی اسدزاده، سیامک، «لرستان پژوهی»، ش ۱ و ۲، بهار و تابستان ۱۳۷۷
- ۲۳- ویلسون، اوا، طرحهای اسلامی، ترجمه ریاضی، محمدرضا، نشر سمت، بهار ۱۳۷۷
- ۲۴- یاحقی، محمدجعفر، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران ۱۳۷۵
- ۲۵- یاوری، حسین، تاریخچه فلزکاری، نشر سازمان صنایع دستی ایران، ۱۳۷۳
- ۲۶- ...، استاندارد صنایع دستی، نشر سازمان صنایع دستی ایران
- ۲۷- لغت نامه دهخدا

۲۸_ CHOGH MISH

Volume I, The first five seasons of excavations, 1961, 1971

part 2, plates by, Pinhas Delougas and Helen J. Kantor

edited by: Abbas Alizadeh

